

УДК 94(430)

ПОЛІТИЧНА ГЕРМЕНЕВТИКА УКРАЇНСЬКО-НІМЕЦЬКОГО ДИСКУРСУ В РАМКАХ УРЕГУЛЮВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ КРИЗИ

Валерій Степанов

*ДП «Закордоннафтогаз» НАК «Нафтогаз України»,
вул. Інститутська, 28, м. Київ, Україна, 01008, тел. +38 067 328-66-37,
e-mail: valeri.stepanow@gmail.com*

Президент України Петро Порошенко активно застосовує у спілкуванні з міжнародними партнерами таку його форму, як телефонні розмови. Доволі жвавий діалог налагоджений із Федеральним канцлером Німеччини Ангелою Меркель. Досліджено його змістовні та інші особливості.

Пік інтенсивності їхніх контактів припадає на третю декаду червня та третю декаду серпня. Утім спостерігається тенденція до поступового зменшення активності комунікації через, як видається, її надмірність. Опосередковано про це свідчить той факт, що німецька сторона не інформувала про понад 40 відсотків контактів.

Специфіка офіційних повідомлень, пов'язана з особливостями технології їхньої підготовки у Києві та Берліні, їхній порівняльний аналіз засвідчують низку суттєвих відмінностей інтерпретації підходів учасників переговорів.

Причини цих неспівпадінь слід шукати, по-перше, у недостатньому професіоналізмі співробітників відповідних структурних підрозділів Адміністрації Президента, пануючих серед них настроях «вдавати, а не досягати», які подекуди межують з маніпуляцією громадською думкою.

По-друге, в існуючому на Банковій переконанні, що проголошену Президентом перед іноземними партнерами тезу, безумовно, вони сприймають.

По-третє, в подекуди елементарному нерозумінні іншомовних термінів та понять.

Ключові слова: Президент України; Федеральний канцлер Федеративної Республіки Німеччина; українсько-німецький діалог; телефонна дипломатія.

П'ятий Президент України Петро Порошенко став першим у новітній історії Главою Української держави, що володіє, не рахуючи російської, іноземною мовою. Це суттєво спрощує та поживляє його спілкування з міжнародними партнерами, зокрема, переживає ренесанс така його форма, як телефонні розмови. Сьогодні звичними стали інформаційні повідомлення щодо телефонних бесід Петра Порошенка з політичним керівництвом Сполучених Штатів, лідерами Європейського Союзу та провідних європейських держав.

Жвавий діалог налагоджений і з Федеральним канцлером Німеччини Ангелою Меркель. Як наголосив Петро Порошенко у своїй заяві за підсумками зустрічі з нею 23 серпня 2014 року, «... за останні два місяці ми мали більш як 20 телефонних розмов та декілька зустрічей. Це найактивніший українсько-німецький діалог за усі часи» [2]. За даними офіційного інтернет-представництва Президента України, протягом червня–грудня 2014 року Президент України і Федеральний канцлер Німеччини у пошуках шляхів врегулювання ситуації на сході України спілкувалися 49 разів, у тому числі дев'ять – у три- або

чотиристоронньому форматі. Отже, спілкування відбувалося в середньому кожного четвертого дня, а подекуди – і двічі на день (20 липня та 27 серпня).

Така щільність контактів, насамперед, у період гострої кризи, є природною. Президент Росії Володимир Путін у намаганні послабити міжнародну ізоляцію також зробив ставку на телефонну дипломатію. За даними його офіційного сайту, протягом 2014 року він провів 166 телефонних розмов з іноземними політиками (за весь попередній рік було лише 59 подібних повідомлень). Беззаперечним лідером за кількістю розмов у цьому випадку є Федеральний канцлер Німеччини: 43 телефонні контакти, у тому числі 27 – двосторонніх, а ще 16 – телефонні конференції за участю лідерів інших держав. Отож, незважаючи на певне охолодження двосторонніх відносин після російської анексії Криму, Ангела Меркель залишається для Кремля найвпливовішим міжнародним партнером і провідним переговорником.

Значимо, що російська сторона завжди наголошує на тому, що «телефонна розмова відбулася за ініціативою німецької (американської, британської тощо) сторони». Тим самим підкреслюється важливість Путіна для його закордонних колег: не він дзвонить, а до нього намагаються додзвонитися та поспілкуватися. Якщо ж розмову ініціює російський керівник, то використовується нейтральне формулювання: «Відбулася телефонна розмова...». Отже, офіційні телефонні розмови є також частиною стратегії презентації Кремля насамперед російській та іноземній громадськості.

Спробуємо проаналізувати під цим кутом зору українсько-німецькі контакти. Як уже зазначено, українська сторона повідомила про 49 телефонних розмов за участю Петра Порошенка та Ангели Меркель, натомість німецька, у тому числі й побіжно, – про двадцять вісім, включаючи також усі дев'ять багатосторонніх конференцій. Серед них – розмова 22 серпня 2014 року, інформація щодо якої на офіційному інтернет-представництві Президента України відсутня. На нашу думку, це можна пояснити тим, що усі попередні та наступні двосторонні розмови ініціювали з українського боку і готували проекти відповідних інформаційних повідомлень, виходячи, насамперед, з підготовлених для Президента позиційних матеріалів. Коли ж першою зателефонувала Ангела Меркель, з його підготовкою, ймовірно, стався збій. Аналогічна ситуація виникла, очевидно, і з привітаннями Ангели Меркель Президенту та Прем'єр-міністру України з досягнутими результатами на парламентських виборах 26 жовтня, про які повідомили на офіційній веб-сторінці Федерального уряду [24], натомість будь-яка згадка про це в українському інформаційному просторі відсутня.

Найчастіше Петро Порошенко та Ангела Меркель спілкувалися у червні: починаючи з 12 червня, тобто усього за дев'ятнадцять днів – десять разів, у тому числі тричі – в чотиристоронньому форматі. На цей час припадають період припинення вогню, звільнення спостерігачів ОБСЄ та підготовка до підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. У липні відбулися вісім телефонних розмов, у тому числі дві – у тристоронньому форматі без участі російського президента, який, вочевидь, припинив контактувати з українським колегою

після відновлення антитерористичної операції; у серпні – дванадцять розмов (з урахуванням 22 серпня), чотири з них – під час тритижневої літньої відпустки Ангели Меркель. У вересні стало відомо про шість їхніх двосторонніх розмов.

Пік інтенсивності контактів припадає на третю декаду червня та третю декаду серпня: відповідно, вісім, включаючи три багатосторонні конференції, та шість. Натомість таке спілкування припинилось у третій декаді липня, коли Ангела Меркель розпочала свою відпустку. Спостерігається загальний тренд до поступового скорочення подібної комунікації через, найімовірніше, його надмірність з точки зору Федерального канцлера. Зокрема, у жовтні зафіксовано п'ять розмов, у тому числі одна у так званому «нормандському форматі», у листопаді – лише три; у грудні – шість, включаючи три багатосторонні конференції.

Опосередкованим свідченням цього є той факт, що німецька сторона не вважала за доцільне інформувати про понад 40 відсотків контактів. Істотні розбіжності знаходимо в українських та німецьких повідомленнях щодо змісту та перебігу бесід. Загалом, з українського боку вони розлогіші, з німецького – більш лапідарні, що, на нашу думку, можна пояснити прагненням української сторони подати максимально вигідний іміджевий сигнал для національного споживача інформації.

Зважаючи на специфіку цих повідомлень, пов'язаних, у тому числі, з особливостями технології їхньої підготовки у Києві та Берліні, їхній порівняльний аналіз засвідчує низку суттєвих відмінностей в інтерпретації підходів учасників переговорів. Наведемо декілька, на нашу думку, найпоказовіших прикладів.

Наприклад, під час двосторонньої розмови 22 червня, відповідно до німецького інформаційного повідомлення, А. Меркель наполягала на «мирному вирішенні конфлікту» [18]. З українського боку вжили тезу про «солідарну позицію щодо підтримки мирного плану Петра Порошенка» [7]. Важко уявити, що один зі світових лідерів буде застосовувати у розмові подібну персоналізацію, отож правдоподібніше виглядає варіант з німецького повідомлення про «зусилля України». Опосередковано це підтверджує і його заключне речення, де йдеться про «всі зусилля задля його мирного вирішення», включаючи, очевидно, треті сторони.

Українське повідомлення про чотиристоронню розмову 25 червня містить значно конкретніші подробиці пропозиції Ангели Меркель щодо «наступних спільних кроків», ніж, власне, німецьке [1; 21]. І зовсім дивним виглядає пасаж щодо того, що «Федеральний канцлер Німеччини запропонувала, щоб функції посередника для забезпечення роботи Тресторонньої контактної групи у складі Л. Кучми, Х. Тальявіні, М. Зурабова виконував В. Медведчук». Доволі сумнівно, що Ангела Меркель є настільки добре обізнаною з далеко не першорядними персоналіями української політики. Щодо цього показово, що навіть відповідне інформаційне повідомлення Кремля, який, як вважають, стояв за цією кандидатурою, не містить жодної згадки про це [11].

Під час тристоронньої конференції 4 липня європейська сторона, на той час уже переконана у неможливості мирного розв'язання кризи, зробила акцент на тому, що «Президент Порошенко наголосив на своїй рішучості продовжити реалізацію свого мирного плану за умови припинення вогню. Поки тривають бойові дії, українська сторона буде робити все для уникнення жертв серед населення» [15]. Натомість з українського боку повідомили, що начебто «А. Меркель та Ф. Олланд з розумінням поставились до рішення Президента України відмовитися від режиму припинення вогню на Донбасі» [6]. Сумніви у достовірності українського трактування перебігу розмови посилює передостанній абзац згаданого повідомлення: «Президент України також звернув увагу керівництва Євросоюзу та європейських інституцій на Донорську конференцію, яка має на меті, в тому числі, розпочати збір коштів на відновлення знищених будівель та інфраструктури в Донецькій і Луганській областях». Втім, як відомо, розмова відбувалася «лише» з двома національними лідерами, безумовно, дуже впливовими, проте аж ніяк не керівниками Євросоюзу. У кращому випадку, маємо справу з незграбною спробою президентського оточення «прикрасити» повідомлення тезою, виграшною з точки зору внутрішнього споживача, у гіршому – це свідчить про нерозуміння розподілу завдань та функцій всередині Європейського Союзу.

Щодо першого, то схожі варіації знаходимо у повідомленнях стосовно тристоронньої конференції 9 липня та двосторонньої розмови з Ангелою Меркель 10 липня, під час яких європейські учасники наполягали на необхідності відновлення «переговорів контактної групи із представників України, Росії та ОБСЄ з представниками сепаратистів» [14; 16] у частині, що стосується Надії Савченко та Олега Сенцова [4; 5]. Навряд чи розповідь про скоєне з ними навіть і два дні поспіль могла суттєво вплинути на позицію та підходи співрозмовників, натомість – відбувалася вона насправді чи ні, що також можна припускати, – спрямовувався відповідний сигнал національній аудиторії: за державними справами Президент не забуває нікого, особисто опікуючись долею усіх постраждалих.

Не менш сумнівним виглядає і повідомлення української сторони, що під час телефонної розмови 7 серпня П. Порошенко та А. Меркель «домовились про координацію зусиль для проведення багатосторонніх переговорів на найвищому рівні задля реалізації мирного плану та протидії загрозам безпеки у Європі» [3]. Звучить масштабно і переможно, проте, на жаль, інша сторона жодним словом не згадала про таку домовленість, зазначивши, що «у центрі уваги були конкретні міркування щодо можливості підтримки контактної групи у складі представників ОБСЄ, Росії та України в її зусиллях по досягненню припинення вогню» [12]. Не важко побачити різницю у рівнях та предметі згаданих у цих повідомленнях переговорів.

Так само 3 вересня прес-служба Президента України повідомила про чергові українсько-німецькі телефонні консультації, під час яких «Петро Порошенко та Ангела Меркель скоординували позиції напередодні Саміту НАТО, що відбудеться 4–5 вересня у Ньюпорті» [9]. Натомість прес-служба Федерального

канцлера зазначила, що «під час телефонної розмови йшлося також про участь Президента України в саміті НАТО в Уельсі та українські очікування від Альянсу» [19].

Аналогічно 6 жовтня з українського боку повідомили: «Петро Порошенко та Ангела Меркель обговорили процес мирного врегулювання на Донбасі. Співрозмовники констатували, що відсутність сталого прогресу з виконанням Мінських домовленостей, а також продовження обстрілів з боку бойовиків ставлять під загрозу план мирного врегулювання» [10]. Зокрема, Президент наголосив на необхідності відновлення контролю за українсько-російським кордоном на окупованій ділянці створення можливості для виконання українськими прикордонниками своїх функцій за моніторингу ОБСЄ та належного технічного забезпечення.

«Ангела Меркель та Петро Порошенко наголосили, що проведення місцевих виборів у деяких районах Донецької та Луганської областей має відбуватись відповідно до українського законодавства, а також в умовах сталого двостороннього припинення вогню, рівних можливостей ведення передвиборної кампанії, залучення міжнародних спостерігачів» [10].

Ключовими елементами тут виступили посилення: «співрозмовники констатували», «Ангела Меркель та Петро Порошенко наголосили», створюючи враження монолітності позицій сторін. Утім німецька сторона вважала за доцільне розставити акценти по-іншому: «Президент повідомив про триваючі напади сепаратистів, зокрема, на аеропорт Донецька. За його словами, важливою є повна імплементація Мінських домовленостей. Поряд із припиненням вогню це включає також проведення місцевих виборів відповідно до українського права на зайнятих сепаратистами територіях. Порошенко закликав Росію відчутно сильніше застосувати свій вплив на сепаратистів заради досягнення стабілізації» [22].

Симптоматичною є відсутність згадки про заклик під час тристоронньої телефонної конференції 14 грудня «Президента Франції та Федерального канцлера до Президента України із завершенням формування уряду негайно започаткувати запланований процес глибоких реформ, адже тільки так може бути досягнуто одужання економіки та надання необхідної міжнародної фінансової допомоги», про який одностайно повідомляли з французького та німецького боку [13; 17], у відповідному повідомленні української сторони [8]. Очевидно, що проголошена у ньому теза щодо обговорення співрозмовниками «можливості збільшення макрофінансової допомоги Україні, як через механізм міжнародних фінансових організацій, так і на двосторонньому рівні» є вельми далекою від реальності.

Мабуть, причини цих та інших неспівпадінь слід шукати:

– по-перше, у відвертому непрофесіоналізмі очільників та співробітників відповідних структурних підрозділів Адміністрації Президента, пануючих серед них настроїв «вдавати, а не досягати», які часто-густо межують з маніпуляцією громадською думкою;

– по-друге, в існуючому переконанні, що проголошену Президентом перед іноземними партнерами тезу вони, безумовно, сприймають, забуваючи при цьому, що такі співрозмовники, на відміну від вітчизняних, надзвичайно рідко говорять «ні» на кшталт багаторічного радянського міністра закордонних справ.

– по-третє, в подекуди елементарному, наважимося припустити, нерозумінні термінів та понять (наприклад, під час прес-конференції Петра Порошенка та Ангели Меркель 23 серпня проголошені нею «рамкові гарантії приватних інфраструктурних інвестицій у розмірі 500 млн євро» [20] з боку Федеративної Республіки раптом в українській інтерпретації трансформувалися у «фонд Європейського Союзу, який надасть 500 млн євро на відновлення інфраструктури Донбасу» [2], тобто, абстрагуючись навіть від адресатів допомоги, гарантії інвестицій перетворилися в безвідплатну допомогу).

Шкода, що унаслідок невміння та небажання визнавати свої помилки, а також вчасно їх виправляти, ці помилки, що тягнуть за собою невиправдані втрати, множаться.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Відбулась чотиристороння телефонна розмова за участі Президента України, Федерального канцлера Німеччини, Президента Франції та Президента Росії [Електронний ресурс] // Президент України: офіц. веб-сайт. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/news/30600.html>.
2. Заява Президента України за підсумками зустрічі з Федеральним канцлером Німеччини [Електронний ресурс] // Президент України: офіц. веб-сайт. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/news/31054.html>.
3. Президент України провів телефонну розмову з Ангелою Меркель [Електронний ресурс] // Президент України: офіц. веб-сайт. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/news/30941.html>.
4. Президент України провів телефонну розмову з Ангелою Меркель та Франсуа Олландом [Електронний ресурс] // Президент України: офіц. веб-сайт. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/news/30715.html>.
5. Президент України провів телефонну розмову з Канцлером Німеччини [Електронний ресурс] // Президент України: офіц. веб-сайт. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/news/30729.html>.
6. Президент України провів телефонну розмову з Канцлером Німеччини та Президентом Франції [Електронний ресурс] // Президент України: офіц. веб-сайт. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/news/30663.html>.
7. Президент України провів телефонну розмову з Федеральним канцлером Німеччини [Електронний ресурс] // Президент України: офіц. веб-сайт. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/news/30577.html>.
8. Президент України провів телефонну розмову з Федеральним канцлером Німеччини та Президентом Франції. [Електронний ресурс] // Президент України: офіц. веб-сайт. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/news/31786.html>.
9. Президент України продовжив телефонні консультації з Федеральним канцлером Німеччини Ангелою Меркель [Електронний ресурс] // Президент України: офіц. веб-сайт. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/news/31156.html>.
10. Президент України продовжив телефонні консультації з Федеральним канцлером Німеччини [Електронний ресурс] // Президент України: офіц. веб-сайт. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/news/31346.html>.
11. Телефонный разговор с Анжелой Меркель, Франсуа Олландом и Петром Порошенко [Электронный ресурс] // Президент России: офиц. веб-сайт. – Режим доступа : <http://www.kremlin.ru/news/46075>.

12. Bundeskanzlerin Merkel telefoniert mit Präsident Poroschenko. [Elektronische Ressource] // Федеральний канцлер Німеччини: офіц. веб-сайт. – Zugriff : <http://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/Pressemitteilungen/BPA/2014/08/2014-08-07-telefonat-merkel-poroschenko.html>.

13. Bundeskanzlerin Merkel telefoniert mit den Präsidenten der Ukraine und Frankreichs. [Elektronische Ressource] // Федеральний уряд Німеччини: офіц. веб-сайт. – Zugriff : <http://www.bundesregierung.de/Content/DE/Pressemitteilungen/BPA/2014/12/2014-12-14-merkel-hollande-poroschenko.html>.

14. Bundeskanzlerin Merkel telefonierte mit dem ukrainischen Präsidenten Poroschenko. [Elektronische Ressource] // Федеральний канцлер Німеччини: офіц. веб-сайт. – Zugriff : <http://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/Pressemitteilungen/BPA/2014/07/2014-07-11-merkel-poroschenko-telefonat.html>.

15. Bundeskanzlerin Merkel und der französische Präsident Hollande telefonierten mit ukrainischem Präsidenten Poroschenko. [Elektronische Ressource] // Федеральний канцлер Німеччини: офіц. веб-сайт. – Zugriff : <http://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/Pressemitteilungen/BPA/2014/07/2014-07-04-merkel-hollande-poroschenko-telefonat.html>.

16. Bundeskanzlerin Merkel und der französische Präsident Hollande telefonierten mit ukrainischem Präsidenten Poroschenko. [Elektronische Ressource] // Федеральний канцлер Німеччини: офіц. веб-сайт. – Zugriff : <http://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/Pressemitteilungen/BPA/2014/07/2014-07-09-telefonat-merkel-hollande-poroschenko.html>.

17. Entretien téléphonique avec Chancelière MERKEL et le Président POROCHENKO. [electronic resource] // Президент Французької Республіки: офіц. веб-сайт. – Accès : <http://www.elysee.fr/communiqués-de-presse/article/entretien-telephonique-avec-chanceliere-merkel-et-le-president-porochenko/>.

18. Krise in der Ukraine. Merkel: Waffenstillstand einhalten [Текст]. [Elektronische Ressource] // Федеральний канцлер Німеччини: офіц. веб-сайт. – Zugriff : <http://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/Artikel/2014/06/2014-06-13-lage-in-der-ukraine.html>.

19. Merkel zu geplanten EU-Sanktionen. Verhalten Russlands nicht tatenlos hinnehmen. [Elektronische Ressource] // Федеральний канцлер Німеччини: офіц. веб-сайт. – Zugriff : <http://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/Artikel/2014/09/2014-09-02-eu-sanktionen-russland.html>.

20. Pressekonferenz von Bundeskanzlerin Merkel und dem ukrainischen Präsidenten Petro Poroschenko am 23. August 2014. [Elektronische Ressource] // Федеральний канцлер Німеччини: офіц. веб-сайт. – Zugriff : <http://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/Mitschrift/Pressekonferenzen/2014/08/2014-08-23-pk-kiew.html>.

21. Telefonat von Bundeskanzlerin Merkel, Präsident Hollande, Präsident Poroschenko und Präsident Putin zur Ukraine. [Elektronische Ressource] // Федеральний канцлер Німеччини: офіц. веб-сайт. – Zugriff : <http://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/Pressemitteilungen/BPA/2014/06/2014-06-25-telefonat.html>.

22. Ukraine-Konflikt. Deutscher Hilfstransport angekommen. [Elektronische Ressource] // Федеральний уряд Німеччини: офіц. веб-сайт. – Zugriff : <http://www.bundesregierung.de/Content/DE/Artikel/2014/10/2014-10-07-ukraine-hilfstransport.html>.

23. Wahlen in der Ukraine. Reformpolitik fortsetzen. [Elektronische Ressource] // Федеральний уряд Німеччини: офіц. веб-сайт. – Zugriff : <http://www.bundesregierung.de/Content/DE/Artikel/2014/10/2014-10-27-ukraine-wahlen.html>.

Стаття надійшла до редколегії 21.04.2015

Прийнята до друку 15.05.2015

**THE POLITICAL HERMENEUTICS OF THE UKRAINIAN-GERMAN DISCOURSE
IN THE SETTLEMENT OF THE UKRAINIAN CRISIS**

Valerii Stepanov

*SE «Zakordonnaftogaz»
of the National Joint-Stock Company «Naftogaz of Ukraine»,
28, Instytutska Str., Kyiv, Ukraine, 01008, tel.: +38 067 328-66-37,
e-mail: valeri.stepanow@gmail.com*

The President of Ukraine Petro Poroshenko in his communication with international partners actively uses such form of diplomacy as phone calls. The most vital dialogue was conducted with the German Chancellor Angela Merkel. The purpose of this article is to profoundly study its content and other features.

The intensity peak of these contacts occurred in the third week of June and the third week of August, 2014. However, there is a tendency to decrease activity of communications in view of its redundancy. This is indirectly confirmed by the evidence that the German side did not inform about more than 40 percent of contacts with Ukrainian counterparts.

Despite the specificity of preparation of the official reports which is explained by the different technology of their preparation in the official Kyiv and Berlin, the conducted comparative analysis shows several significant differences in interpretation the approaches of negotiators.

The reasons of those inconsistencies should be firstly found in the lack of professionalism of the staffs from the relevant departments of the Presidential Administration, the prevailing mood among them «to pretend, and not achieve the result» that sometimes bordering with the manipulation of public opinion. Second reason is based on the fact that there is some belief on the Bankova street that thesis proclaimed by the Ukrainian President during the contacts with his foreign partners clearly perceived by them.

Finally, dare to assume that third reason is explained by sometimes elementary misunderstanding of terms and concepts

Key words: President of Ukraine; Federal Chancellor of Germany; Ukrainian-German dialogue; phone diplomacy.